

ETNOLOŠKO KONSERVATORSTVO IN APLIKATIVNA ANTROPOLOGIJA V GLASNIKU 41/3, 4, 2001

Tema Glasnika Slovenskega etnološkega društva 41/3, 4, 2001 je bilo etnološko konservatorstvo.

V njej so sodelovali (skoraj) vsi etnologi konservatorji. Njihovi članki so zanimivi, ne glede na to, ali govorijo o izhodiščih za načrtovanje regionalnih muzejev na prostem, strokovnih podlagah za izdelavo ureditvenih načrtov, stanju in varstvu nepremične etnološke dediščine v Republiki Sloveniji (Zvezda Delak Koželj), zbirnem registru kulturne dediščine (Ksenija Kovečec Naglič in Andreja Bahar Muršič), izginjanju prepoznavnosti kulturne krajine (Mojca Terčelj Otorepec in Saša Lavrinc) ali o konkretnem delu na terenu. Teh zadnjih je največ, predstavljajo pa obnove stanovanjskih in gospodarskih stavb in domačij. Vsaka obnova je bila večstranski podvig, konservator je moral dobro poznati teren, preučiti objekt, zagotoviti denar, poznati zakonodajo, uskladiti želje uporabnikov, upoštevati tehnične možnosti, določiti namembnost.

Ob zahtevnih strokovnih nalogah konservatorji zbirajo in preučujejo gradivo, načrtujejo najboljše rešitve in prihajajo do pomembnih ugotovitev o vseh področjih življenja, o katerih pričajo ogroženi spomeniki. Obnovljeni objekti so povezani z zgodovino družin in načinom življenja ob reki Vipavi v 19. stoletju (Andrejka Ščukovt), s pridelovanjem žita in njegovo uporabo v Škocjanu (Eda Belingar), z umetnostjo, obrtjo in gospodarstvom v Šmiklavžu v Zgornji Savinjski dolini (Tanja Hohnec), z obrtjo in gospodarstvom v 19. stoletju v Zagaju pri Ponikvi (Božena Hostnik), v Dolu pri Sori v 17. stoletju in v Puštalu pri Škofji Loki v 18. stoletju (Damjana Pediček Terseglav), s sadjarstvom in vaško skupnostjo v Lovrencu na Pohorju (Lili-

jana Medved), z načinom izsuševanja in kultivacije barjanskega prostora v zgodnjem 19. stoletju (Andreja Bahar Muršič), s kolonatom in spremembami v etnični sestavi prebivalstva v Polju pri Izoli (Eda Benčič Mohar).

Presenetljivo je, da imajo skoraj vsi prenovljeni spomeniki tudi ustrezno in z lastniki usklajeno namembnost: obnova domačije Pekel v Spodnji Vipavski dolini je očitno tekla s finančnim sodelovanjem lastnika; v Jakopinovem skednju v okviru parka Škocjanske jame je muzejska zbirka; pri obnovi Remšakove kašče so sodelovali lastniki, ohranila je prvotno gospodarsko funkcijo; obnova domačije v Zagaju pri Ponikvi je tudi tekla v sodelovanju z lastnikom, ki se želi ukvarjati s turizmom; Dolinčkova hiša v Dolu pri Sori je bila prav tako obnovljena s sodelovanjem lastnika; Nacetovo hišo v Puštalu trži družinsko podjetje; farška pajštva v Lovrencu na Pohorju ponovno deluje. Samo v dveh primerih so zunanji dejavniki otežili uresničitev načrta: reševanje Tomaževe hiše v Črni vasi na Ljubljanskem barju je zaradi nerešenega lastništva za zdaj ustavljeno, razmišlja se tudi o prestavitvi na ustrenejšo lokacijo v okviru lokalnega muzeja na prostem v nastajajočem Krajinskem parku Ljubljansko barje; pri obnovi kolonskega zaselka v Polju pri Izoli, pri kateri je bil lastnik tudi pripravljen sodelovati, pa se je zataknilo, ker se območje spomenika delno prekriva s traso načrtovane hitre ceste Koper-Izola, tako da so odgovorni konservatorji ostali sami, z dobro zastavljenim, a nedokončanim delom.

Zanimivo je tudi sodelovanje s hrvaškimi kolegi, predstavljena sta simpozija etnologov konservatorjev Slovenije in Hrvaške, objavljen je dolgoročni program sodelovanja (Du-

šan Strgar). Objavljeni so tudi prispevki hrvaških konservatorjev o varstvu etnografske dediščine na prehodu stoletja (dr. Nada Duić Kowalsky), poteh dediščine na obeh straneh reke Kolpe (Tihana Stepinac Fabijanić), varstvu in obnovi kulturne dediščine v naravnem parku Lonjsko polje (Ksenija Petrić) in obnovi hiše v njem (Ana Mlinar), o vasi Blaževci ob Kolpi v Gorskem kotarju - stanju ljudskega stavbarstva in možnostih ohranitve (Manja Horvat, Ksenija Marković, Zdravko Živković). Zadnji štirje prispevki so posvečeni Krajinskemu parku Kolpa (Mira Ivanović, Dušan Strgar, Dušan Štepec) in Potem dediščine Dolenjske in Bele krajine (dr. Marko Koščak).

Zakaj naštevam vsebino konservatorske številke Glasnika, ko pa smo jo vsi lahko prebrali? Zato, ker ne razumem, zakaj je na naslovnici Glasnika vprašanje: »Ali je v konservatorstvu še vedno prostor za etnologijo?« Vsebina Glasnika sama govori, da je, a tudi brez te številke po mojem vsaj med etnologi ne bi bilo dvomov o pomenu etnološkega konservatorstva. Ali pa etnologi konservatorji ob vsem opravljenem delu, uspehih in kadrovskih okrepitvah še vedno potrebujejo, da jim drugi etnologi potrdijo pomen njihovega dela? Etnolog konservator je gotovo najnapornejša etnološka služba, ker se moraš stalno odzivati na teren, ker moraš vrednote etnoloških spomenikov in stroke zagovarjati pred prebivalci in v navzkrižnih interesih uporabnikov prostora, ker moraš imeti veliko strokovnega znanja, tudi takega, ki ga ne pridobiš v nobeni šoli (na prepletanje vseh teh dejavnikov kaže ta številka Glasnika). Najbrž pri nobenem etnološkem delu ni nesorazmerje med vloženim trudom in osebn-

no promocijo tako veliko. Vendar pa lahko konservatorji s svojim delom strokovno napredujejo in med kolegi etnologi so tudi že bili deležni visokih priznanj. Ali pa so morda kolegi konservatorji z vprašanjem želeli nakazati, da se morda v konservatorski službi zmanjšuje prostor za etnologijo? To se ne zdi verjetno, a če je, bi bilo sploh bolje, da bi jasno povedali.

Vsekakor je njihov prispevek v tej številki hvalevreden in res bi bilo dobro, da bi bil med drugim »v pomoč (bodočim) študentom, ki se s konservatorstvom prvič srečajo na fakulteti« (str. 3).

O etnološki dediščini v zvezi s študijem na fakulteti pa govori tudi članek *Dediščina za prihodnost – Kozjansko 2000 (2001)* (Peter Simonič). Gre za široko zastavljen projekt evidentiranja tradicionalne kulture in ocenjevanja njenih turističnih potencialov v naravnih parkih Slovenije, ki se ga je nekaj sodelavcev Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo lotilo na pobudo Francija Zidarja, direktorja Kozjanskega regijskega parka. Leta 2001 so študentje z mentorji na Kozjanskem preučevali Vidike družbenosti/družabnosti na Kozjanskem, Duhovno kulturo, Nabožno stensko okrasje in romanja, Jabolko v prehrani. Članek vsebuje zanimiva poročila študentov z mentorji in njihove predloge, kako bi obogatili ponudbo v regijskem parku, jo povezali s prebivalci ter predvsem njim popestrili življenje in možnosti zaslужka. (Mimogrede – sklanjanje imena turistične poti Via Historica je že piscu članka povzročalo težave, kako jih bo šele turistom. Bodo rekli »gremo po viji historiki« ali »po vija historici« ali po »via historiki«? Zakaj ne bi imela pot slovenskega imena, kot se na primer ob Kolpi imenuje Po poteh dediščine, glej isto številko Glasnika!)

Trženje dediščine je res zahtevno področje in velikokrat se dogaja, da po uspešni obnovi in prezentaciji kulturni spomeniki ne živijo tako, kot bi lahko, ravno zato, ker se nihče ne ukvarja s trženjem. Damjana Pediček Terseglav piše o tem v zvezi z obnovljenim Dolinčkovim hišo v Dolu pri Sori, češ da so dejavnosti, ki naj bi tam potekale, znane le okvirno, in dodaja: »S tem se podrobno nihče še ne ukvarja, čeprav bi ta zahteval nekoga, ki pozna trženje. Zgledov je v Sloveniji že kar nekaj.« (str. 43) V nekaj letih službe v konservatorstvu sem tudi sama spoznala, da etnološka dediščina in tudi marsikateri obnovljeni spomenik res preveč samevata, ker se po končani obnovi konservator loti drugih nalog, nihče pa ne skrbi za trženje. Znano je, da te naloge presegajo delovne obveznosti in znanje konservatorjev.

Hvalevredno je, da želijo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo posvetiti več pozornosti trženju dediščine in študente za to delo posebej usposobiti. Verjamem, da ima pisec članka najboljši namen, da nekaj stori na tem področju, vendar pa je osupljivo, da očitno ne pozna ničesar, kar je bilo doslej že narejenega na tem področju. Piše namreč tako, kot da nihče še ni varoval in tržil dediščine na zaščiteneh območjih. Po njegovem naj bi bilo to torišče nove usmeritve, aplikativne antropologije na zaščiteneh območjih (AAZO). Dosedanjega dela v okviru etnološkega konservatorstva in muzeologije, obeh najpomembnejših vej aplikativne etnologije (AE), niti ne omeni. Bodo študentje v okviru AA sploh izvedeli kaj o AE? Bo AE in AA vsaka zase? AAZO, pravi avtor, se »giblje v konceptualnem prostoru med biologijo, ekonomijo, politiko in njenimi notranjimi paradigmatiskimi (kadrovskimi in znanstvenimi) inercijami ali spremembami stroke« (str. 126). Torej v prostoru, kjer ni etnologije? Ali pa je mišljeno tako, da bo AA itak uporabila, ne da bi to posebej omenjala, rezultate AE?

Avtor članka ignorira etnološko delo, čeprav etnologijo omenja, skupaj z antropologijo, malo tu in malo tam, kot na primer: »Sodelavci in mentorji pri projektu Dediščina za prihodnost smo prepričani, da mora etnologija temeljito pretresti to novo družbeno paradigmo (namreč ekonomičnost, op. a.), potem lahko nekatere njene elemente sprejme, druge pa zavrne. Vsekakor moramo antropologi razmišljati o tej ekonomizaciji družbe, če hočemo slediti aktualnim družbenim procesom in jih sooblikovati.« (str. 116) Torej, etnologija bo pretresla, antropologija pa razmislila? So to isti ljudje? Avtor nato pravi: »Smo varuhi tradicije, zato si preprosto ne moremo zatiskati oči, s tem pa se izneveriti klasičnemu predmetu našega raziskovanja (ljudstvo in ljudska kultura) ali ga prepustiti takim ali drugačnim strokovnjakom za trženje. Pri tem ni dovolj, da dobrohotno mahamo z izjavami o vrednoti tega ali onega predmeta, kulturnega fenomena ali kraja. Ni dovolj, da prosimo za besedo, besedo si moramo vzeti. To tudi pomeni, da nekatera znanja, s katerimi nas drugi silijo na družbeno margino, vzamemo za svoja in z njimi sami dogradimo etnološko in antropološko doktrino.« (str. 116) Kdo je varuh tradicije? Kdo koga sili na družbeno margino? Klasični predmet našega (pravzaprav čigavega) raziskovanja sta res bila ljudstvo in ljudska kultura, ki sta danes še vedno vsebinski etnološki kategoriji, a zakaj vleči na

dan najožje in najstarejše predmetne omejitve in definicije, ki so že daleč presežene v teoriji, metodologiji in konkretnih izsledkih etnoloških raziskav (kot izpričuje ta številka Glasnika, tudi v etnološkem konservatorstvu). Tak ideološki populizem nas bi res upravičeno postavil na družbeno margino. (Mimogrede – zakaj etno/antropologiji skozi vse tekste vlačijo to nemogočo zlepljenko, malo etno in malo antropologije, kot da bi bila čarobni obrazec za teoretsko in metodološko ravnesje, a je le sindrom, ki dela etno/antropo besedila neberljiva?) Vse, kar je doslej bilo narejenega na področju varovanja in tudi trženja etnološke dediščine, so naredili etnologi konservatorji in muzealci, skupaj s kolegi iz drugih strok v muzejih in zavodih. Antropologija tu ni naredila nič. Etnološko konservatorstvo je bilo že doslej večstransko, upoštevati je moralo »biologijo, ekonomijo in politiko«, kjer naj bi se po mnenju avtorja članka gibala AAZO in še marsikaj drugega. Sama o tem nekaj vem, ker sem sodelovala tudi pri evidentiranju dediščine in pripravi strokovnih podlag za razglasitev Krajinskega parka Sečoveljske soline. Vse je potekalo v prepletanju interesov za uporabo prostora (letališče, turizem), varovanje okolja, naravne in kulturne dediščine. Da Muzej solinarstva pridobiva sol po starem načinu in vse skupaj deluje, je plod neprekinjenega sodelovanja etnologov in drugih muzealcev in konservatorjev v Pomorskem muzeju Sergej Mašera in Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Piranu.

Po Sloveniji je bilo storjenega toliko, da res ni možno razumeti, da se lahko brez kontinuitete z dosedanjimi pedagoškimi in strokovnimi prizadevanji, le z nekaj aktivističnimi publicami (ki so povzru vsega še označene kot izvirni znanstveni članek!) razglasi nekakšna nova usmeritev, in to na istem oddelku, kjer so se izšolali vsi etnologi konservatorji in muzealci. Zakaj naj bi se trženje etnološke dediščine, če gre za trženje etnološke dediščine, imenovalo aplicirana antropologija na zaščiteneh območjih? Kaj o tem menijo predavatelji etnološkega konservatorstva in muzeologije?

Etnologi konservatorji se sprašujejo, ali je v konservatorstvu še vedno prostor za etnologijo. Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo postajata etnološko konservatorstvo in trženje etnološke dediščine aplicirana antropologija, etnologija mest je že urbana antropologija, etnologija izseljenstva je že antropologija migracij. Se bo vse etnološko delo in znanje pretočilo v doslej prazne lonce in dobilo nove nalepke?